

Syntactic Relationships and How They are Represented in Lori Language, Variety of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province

Leila Tabeshfar¹

Abstract

The relationship between verb and its arguments is one of the fundamental relations in human languages. This relationship is formed in different ways across languages, resulting in various grammatical roles. The purpose of this article is to determine the syntactic relationships and case-marking system of the Lori language in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. The study follows a descriptive-analytical approach. The data was obtained through the creation of an audio corpus. To achieve this, conversations between speakers were recorded multiple times using a mobile phone, and an audio corpus was compiled. The relevant information was then extracted from the recordings. The results of the study suggest that the syntactic and semantic relations of this type include nominative, accusative, genitive, vocative, various types of prepositional complements, and the locative case. From a syntactic perspective, the case system -whether the arguments are lexical or pronominal and whether the verb tense and aspect are past and perfect or non-past and imperfect - falls into the nominative-accusative or complete-accusative systems. However, in terms of semantic and derivational morphology, the language exhibits a trace of an ergative-absolutive system.

Keywords: case, agreement, verb argument, Kohgilouye-Boyer-Ahmad

Extended Abstract

1. Introduction

The representation of syntactic relations has long been a key concern for language researchers. For some scholars, mechanisms such as case-marking, agreement, lexical sequencing, the use of prepositions, and suprasegmental features are central to expressing the relationships between the head and its dependents. The present study addresses the relationship between noun phrase and verbs in a Lori variety of South-Western Iranian languages, which is common in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad province. The article is about recognizing grammatical relations and their representation, the case-marking

1. PH.D. in Linguistics, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran
(leila_tabeshfar@yahoo.com)

method, determining the type of case and finding answers to the following questions:

- 1- What are the syntactic relationships in Lori spoken in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad?
- 2- What method or methods does this variety use to display syntactic relationships between sentence elements?
- 3- From a typological perspective, which linguistic type does this variety belong to?

2. Theoretical Framework

Blake (2004: 2) divides case into two types: syntactic and semantic. He introduces case-marking and the use of prepositions to express the relationship between noun phrase and verbs (2004: 1-10). Stilo (2005: 52) also refers to lexical sequencing and the use of suprasegmental features, in addition to case-marking and the use of prepositions.

Comrie (1978) describes three basic arguments (P/A/S) and, based on the method of case-coding for these three arguments, presents five possible case systems. He argues that one of these, although not found in any language, could logically exist. DabirMoghadam (2012: 67-68) provides an example of Comrie's target system in some Iranian languages and refers to it as a split system. According to Comrie (1978) and Palmer (1994), each language, in addition to the dominant pattern, likely employs alternative alignment in certain grammatical contexts.

Zwart & Lindenberg (2021) presented the "completeness alignment" theory, according to which the five systems proposed by Comrie, methods of complete case-marking, and the twelve alternative patterns are considered methods of incomplete case-marking. RasakhMahand (2005), referring to the semantic features outlined by Keenan (1984), shows that the features between (S) and (P) in Persian have many similarities, in terms of meaning, with ergative-absolutive languages.

3. Research Methodology

The research method is descriptive-analytical and corpus-based. The audio data is provided by recording conversations between people using a mobile phone, along with six videos totaling four hundred and seventeen minutes. The participants knew that their voices were being recorded and had no objections. The conversations were conducted in the manner of typical meetings between people, in a completely natural setting. The author, who is a native speaker, created the corpus after the formation of these gatherings, extracted the necessary information from it, and for ease of reading, first transcribed the data phonetically and then analyzed it, writing the Persian equivalent of each sentence alongside.

4. Results & Discussion

In the studied variety, noun phrase and pronouns participate in grammatical relationships. The pronoun system holds particular importance in case-marking due to its thematic role. This system consists of two categories: free and dependent pronouns, with two number options and three person options, forming six morphological constructions. Each category has a distinct morphosyntactic distribution. Free pronouns always replace the (P/A/S) arguments, while dependent pronouns, in the form of clitics, are used both to express the case of an omitted object with host-selection of the main part of the verb, and as nominative agreement with the host-selection of the nominal part of clitic verbs.

The grammatical relations of this type include nominative, accusative, oblique, genitive, and vocative relations.

The nominative relationship of transitive and intransitive verbs, whether lexical or pronominal, is represented through agreement and as an agreement suffix on the verb (Examples 1 and 2). The accusative relationship, whether lexical or pronominal, is marked with the inflectional case marker *|-a|* (Examples 3 and 4). The genitive relationship is represented using *|-e|*, which is added to the final consonant of the noun head (Example 5).

The accusative relationship, which includes the ablative, dative, and instrumental objects, is represented by the use of prepositions together with noun phrase (Examples 9 to 12). The vocative relationship also appears as a noun phrase outside the main clause in the sentence. This relationship is represented in two ways: by using prepositional markers of the vocative and by utilizing the suprasegmental feature of 'rising intonation' (Example 13).

5. Conclusion

According to the analysis of the data, this language variety has lost the distinctions of morphological case-marking and only uses it for the (P) argument and the genitive case. However, through the strategy of adding an ending to a verb, it employs agreement. Person and number always correspond to lexical and pronominal arguments. It uses prepositional markers to express the syntactic relations of dative and vocative and falls under the category of prepositional and analytical languages. To express the vocative relationship, it utilizes both prepositions and suprasegmental features. Since it has both a case-marking and agreement system, the arrangement of constituents is free.

The case system is constructionally nominative-accusative and belongs to the type of fully accusative languages. Semantically, it falls under the alternating semantic or dynamic type, and in derivational morphology, it shows a trace of the ergative-absolutive system.

Select Bibliography

- Blake. BJ. *Case*. 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Comrie. B. *Language Universals and Linguistic Typology*. Chicago: University of Chicago Press, 1989.
- Haig. G. "Alignment". In *The Continuum Companion to Historical Linguistics*. Ed. Silvia Luraghi and Vit Bubenik. London and New York: Continuum International Publishing, 2010; Pp 250-268.
- Hamidishirvan, Z. Sharifi, Sh. & Eliasi, M. "An Analysis and Description of Case Marking in Four Persian Dialects of Khuzestan". *Research in Western Iranian Languages and Dialects*, 2014; 8: 1-23. https://jlw.razi.ac.ir/article_592.html?lang=en [in Persian]
- Debir Moghaddam, M. *Typology of Iranian languages*, 2012. [in Persian]
- Rasakh Mohanand, M. "The Way to Show Subject and Object in Persian", *Journal of Linguistics*, 2006; 41 & 42: 85-96. [in Persian] <https://B2n.ir/t73750>
- Sedighinejad, S. Ahangar, A.A. Delfroz, B. & Sharifi Sh. "Typology of Case-Marking and Agreement Systems in Bashāgardi". *Language Science*, 2021; 8. 247-280.
- <http://doi.org/10.22054/ls.2021.51393.1321>.
- Stilo. DL. Iranian as Buffer Zone Between the Universal Typologies of Turkic and Semitic. E. A. Csató. B. Isaksson. & C. Jahani (eds.). in *Linguistic Convergence and Areal Diffusion: Case Studies from Iranian, Semitic and Turkic*, London, UK: Routledge Courzon, 2005; Pp. 35-63.
- Zwart. JW. & Lindenbergh, C. Rethinking Alignment Typology. In A. Bárány, T. Biberauer, J. Douglas, & S. Vikner (Eds.), *Syntactic Architecture and its Consequences: Inside Syntax*, Language Science Press, 2021; Pp. 23-50. <http://doi.org/10.5281/zenodo.4680298>

How to cite:

Tabeshfar L, Syntactic Relationships and How They are Represented in Lori Language, Variety of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*. 2024; 1(17): 95-113. DOI:10.22124/plid.2024.28178.1683

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۲۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۰۸
صفحات: ۹۵-۱۱۳

روابط نحوی و نحوه بازنمایی آن در زبان لری، گونه استان کهگیلویه و بویراحمد

لیلا تابش فر

چکیده

رابطه میان فعل و موضوع های آن از روابط بنیادی در زبان های بشری محسوب می شود. این رابطه در زبان های مختلف به شیوه های متفاوتی شکل می گیرد و نقش های دستوری متفاوتی ایجاد می کند. هدف مقاله حاضر، تعیین روابط نحوی و نظام حالت زبان لری، گونه استان کهگیلویه و بویراحمد است. روش مطالعه توصیفی-تحلیلی است و داده ها از طریق ایجاد پیکره صوتی به دست آمده است؛ به دفعات، گفت و گوی افراد با گوشتلفن همراه ضبط و پیکره صوتی ایجاد و اطلاعات لازم از آن استخراج گردید. نتایج مطالعه نشان داد که روابط نحوی و معنایی این گونه، شامل رابطه های فاعلی، مفعولی، اضافی، ندایی، انواع مفعول حرف اضافه ای و رابطه مکانی می شود. نظام حالت از نظر نحوی، چه موضوع های واژگانی یا ضمیری، چه زمان و نمود فعل، گذشته و کامل یا غیر گذشته و ناقص، در رده نظام های فاعلی-مفعولی یا کامل مفعولی جای می گیرد؛ با این حال از لحاظ معنایی و در صرف اشتقاقی، ردی از نظام کنایی-مطلق نشان می دهد.

واژگان کلیدی: حالت، مطابقه، موضوع فعل، زبان لری، کهگیلویه و بویراحمد

۱- مقدمه

شیوه بازنمایی روابط نحوی در زبان‌ها، همواره از دغدغه‌های پژوهشگران حوزه زبان بوده‌است. گروهی از این پژوهشگران از جمله کامری^۱ (1978)، استیلو^۲ (2005) و دبیرمقدم (۱۳۹۳) حالت‌نمایی و مطابقه^۳ را دو سازوکار ساخت‌واژی برای نشان دادن روابط میان هسته و وابسته‌های آن می‌دانند. همچنین بر این باورند که بسیاری از زبان‌ها در صورت‌بندی نقش‌های دستوری (P/A/S) و بیان رابطه آن‌ها با فعل، علاوه بر حالت‌نمایی و مطابقه، از توالی واژگانی، رابطه‌نمایی با حروف‌افزافه و به کارگیری ویژگی‌های زیرزنجیری نیز بهره می‌برند.

بسیاری از پژوهشگران نظیر کامری (1978)، بلیک^۴ (2002)، بات^۵ (2005) و پریمس^۶ (2011) به حالت‌نمایی توجه کرده‌اند، تعاریف مختلفی از آن ارائه شده و نحوه عملکرد آن در بسیاری از زبان‌های دنیا بررسی شده‌است.

به‌طور کلی می‌توان گفت براساس وجه مشترک دیدگاه پژوهشگران، حالت^۷، نظامی است که رابطه میان هسته با وابسته‌های آن را نشان می‌دهد. در جمله، فعل به عنوان هسته با توجه به ظرفیت^۸ خود می‌تواند یک تا چند وابسته داشته باشد. این وابسته‌ها می‌توانند موضوع^۹ یا افزوده‌هایی^{۱۰} به ظرفیت فعل باشند که رابطه آن‌ها با هسته با راهبردهای مختلف نشان داده می‌شود. طبق نظر هیگ^{۱۱} (2010: 251) این رابطه می‌تواند به شیوه‌های حالت‌نمایی حالت‌نمایی گروه‌های اسمی متعلق به فعل، الگوهای مطابقه‌ای که در فعل بازنمایی می‌شود و جایگاه گروه‌های اسمی دارای حالت‌های نحوی متفاوت در جمله نشان داده شود.

به دلایلی همچون ارتباطات گسترده داخلی، روابط فراملی در فضای مجازی و گرایش نسل‌های امروز به آموختن زبان‌های مشترک ملی و جهانی و کم‌توجهی نگران‌کننده گویشوران به زبان‌های مادری خود، در آینده نه چندان دور، خطر از میان رفتن، زبان‌های غیررسمی را تهدید می‌کند. یکی از زبان‌هایی که در معرض چنین خطری قرار دارد گونه لری استان کهگیلویه و بویراحمد است.

1. Comrie
2. Stilo
3. agreement
4. Blake
5. Butt
6. Primus
7. case
8. valency
9. argument
10. appendix
11. Haig

زبان لری از زبان‌های ایرانی جنوب غربی است که خود به شاخه‌های لری شمالی یا فیلی، مرکزی یا بختیاری و جنوبی تقسیم می‌شود. گونه استان کهگیلویه و بویراحمد، یکی از گویش‌های شاخه لری جنوبی است که با تنوعی از گویش‌های مختلف در استان‌های کهگیلویه و بویراحمد، فارس، بوشهر و نواحی دیگری در مناطق جنوبی ایران رایج است. در مقاله حاضر برآن شدیم تا با بررسی روابط نحوی و نحوه بازنمایی آن‌ها در این گونه زبانی، گامی در جهت حفظ تنوع زبانی به عنوان میراث ملی و پاسداشت هویت ایرانی برداریم و پاسخی برای پرسش‌های زیر بیابیم:

- روابط نحوی در گونه لری کهگیلویه و بویراحمد چیست؟

- گونه لری کهگیلویه و بویراحمد از چه شیوه یا شیوه‌هایی برای نمایش روابط نحوی میان عناصر جمله استفاده می‌کند؟

- این گونه، در حالت‌نمایی از منظر رده‌شناسی جزو کدام رده زبانی محسوب می‌شود؟

مقاله در شش بخش تنظیم شده و هدف آن شناخت روابط دستوری و نحوه بازنمایی آن‌ها، شیوه حالت‌نمایی و تعیین رده حالت این گونه زبانی است. روش مطالعه توصیفی-تحلیلی است و داده‌ها با ایجاد پیکره صوتی به دست آمده‌است؛ به این صورت که به دفعات متعدد، در جمع‌های مختلف (خانوادگی و دورهمی‌های دوستانه با حضور گروه‌های سنی متفاوت)، گفت‌وگوی میان افراد با گوشی تلفن همراه، با حجم شش ویدئوی مجموعاً چهارصد و هفده دقیقه‌ای ضبط و پیکره صوتی ایجاد گردید. اعضا می‌دانستند که صدایشان ضبط می‌شود و با این کار مخالفتی نداشتند. گفت‌وگوها به شیوه نشست‌های شبانه رایج میان مردم و در بستری کاملاً عادی و طبیعی انجام شده‌است. نگارنده که خود گویشور بومی است، پس از شکل‌گیری اتفاقی این دورهمی‌ها، پیکره صوتی را ایجاد و اطلاعات را از آن استخراج کرد و برای سهولت خوانش جمله‌ها، داده‌ها را ابتدا واج‌نویسی و سپس تحلیل نمود. معادل فارسی هر جمله را روبه‌روی آن نوشت و در پایان برای درک دقیق‌تر خوانندگان، پیوستی از واج‌ها و علائم اختصاری به کار رفته در تحلیل داده‌ها ارائه داد.

۲- پیشینه مطالعات

ابتدا بخشی از مطالعات در بعضی از زبان‌های ایرانی را مرور و پس از آن به بررسی نظام حالت در گونه مورد مطالعه می‌پردازیم.

راسخ مهند (۱۳۸۵) دو نظام پرکاربرد حالت‌نمایی (فاعلی - مفعولی^۱ و کنایی - مطلق^۲) را مطابق نظر تالرمن^۳ (1998) توضیح می‌دهد، ویژگی‌های مهم آن‌ها را بررسی نموده و سپس با استدلال‌هایی نشان می‌دهد که زبان فارسی برای نشان دادن روابط دستوری، از مطابقه و حالت‌نمایی تصریفی^۴ بهره می‌گیرد و نظام حالت‌دهی آن از نوع فاعلی - مفعولی است. مطابق بررسی میردهقان و یوسفی (۱۳۹۱) گونهٔ زبانی و فسی با چهارده حالت دستوری از حالت‌نماهای تصریفی، تحلیلی^۵، ترتیب واژگانی و استفاده از ویژگی‌های زیرزنجیری^۶ با آهنگ خیزان^۷ برای رمزگذاری حالت‌های دستوری چهارده‌گانه استفاده می‌کند و تقریباً نظام حالت پیچیده‌ای (فاعلی - مفعولی، کنایی - مفعولی و کنایی - مطلق) را حفظ نموده‌است.

سبزعلی‌پور و ایزدی‌فر (۱۳۹۲) با انگیزهٔ شناخت نظام حالت در گویش درّوی از گونه‌های زبان تاتی به این نتیجه رسیده‌اند که این گونه، بسیاری از ویژگی‌های کهن زبان‌های ایرانی از جمله حالت‌نمایی متمایز براساس زمان دستوری فعل را حفظ کرده‌است و در زمان گذشته از نظام حالت کنایی گسسته^۸ برای نمایش روابط نحوی میان عناصر جمله بهره می‌گیرد.

حامدی‌شیروان، شریفی و الیاسی (۱۳۹۴) با بررسی حالت‌نمایی در چهار گویش دزفولی، شوشتری، هندیجانی و بهبهانی، به نتیجه رسیده‌اند که در سه گویش دزفولی، شوشتری و هندیجانی هیچ کدام از مؤلفه‌های وجه و زمان فعل و جاننداری در حالت‌نمایی تأثیری ندارد اما معرفگی^۹ در ظهور نشانهٔ مفعولی مؤثر است و الگوی حالت‌دهی فاعلی - مفعولی است. در گویش بهبهانی برعکس سه گونهٔ دیگر زمان دستوری بر حالت‌دهی اثرگذار است، به این صورت که در زمان‌های حال و آینده حالت‌نمایی خنثی^{۱۰} است. درحالی‌که در زمان گذشته، فاعل فعل‌های لازم و متعدی با یک واژه‌بست^{۱۱} غیرفاعلی که میزبان‌های متعددی را برمی‌گزیند مضاعف‌سازی می‌شود و مطابقه بر روی فعل همواره به صورت سوم شخص مفرد به کار می‌رود.

1. nominative-accusative
2. ergative-absolutive
3. Tallerman
4. inflectional marking
5. analytical marking
6. Suprasegmental features
7. rising tone
8. Split ergative
9. definiteness
10. neutral
11. clitic

مصطفوی و فرزین‌یاسمی (۱۳۹۶) نظام حالت در گویش خوانساری را مطالعه و به این نتیجه رسیده‌اند که نظام حالت در این گونه زبانی از لحاظ رده‌شناسی، در رده نظام‌های سه‌گانه (سه‌بخشی)^۱ قرار دارد. در زمان حال، افعال لازم و متعدی شناسه‌های مشابه دارند، اما در زمان گذشته شناسه‌های آن‌ها متفاوت است. در هر دو زمان خواه فعل لازم باشد یا متعدی مطابقه با فاعل انجام و نشانه مطابقه در انتهای فعل ظاهر می‌شود.

براساس مطالعه صدیقی‌نژاد، آهنگر، برجسته‌دلفروز و شریفی (۱۳۹۹) بر روی دو گونه بشاگردی شمالی و جنوبی، مشخص شده‌است که الگوهای حالت‌نمایی در این گونه‌های زبانی، در زمان‌های گذشته و غیرگذشته، تابعی از الگوی مطابقه‌نمایی است و بازنمایی مستقل ندارد. حالت‌نمایی در زمان‌های غیرگذشته، پیرو الگوی غالب فاعلی-مفعولی یا کامل مفعولی و حالت‌نمایی در زمان گذشته، تابع الگوی غالب کامل‌کنایی است. همچنین، متأثر از ویژگی گذرای^۲ فعل، این دو گونه زبانی در زمان غیرگذشته، الگوی تنابویی کامل‌کنایی و در زمان گذشته الگوی تنابویی کامل سه‌گانه را برای بازنمایی نظام حالت به کار می‌گیرند.

مطالعات در این بخش شامل زبان‌های ایرانی شمال غربی و جنوب غربی است. از میان این زبان‌ها، زبان‌های مطالعه‌شده راسخ مهند (۱۳۸۵)، حامدی شیروان و همکاران (۱۳۹۴) و صدیقی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۹) جزو زبان‌های جنوب غربی هستند. نظام حالت غالب در این زبان‌ها اغلب از نوع فاعلی-مفعولی است؛ برعکس زبان‌های شمال غربی که نظام حالت غالب آن‌ها عمدتاً کنایی و سه‌گانه است. البته نگارنده بر این نکته تأکید می‌کند که صددرصد این گونه نیست و در بازنمایی نظام حالت در این زبان‌ها استثنائاتی هم وجود دارد.

۳- مبانی نظری

برای دستیابی به چارچوب نظری مقاله از دیدگاه چند تن از پژوهشگران مطرح در مبحث روابط میان هسته و وابسته‌های آن و نظام حالت بهره می‌گیریم.

طبق نظر بلیک (2004: 1-10) نمایش روابط دستوری عناصر جمله با رمزگذاری‌های نظام حالت صورت می‌گیرد. اگر برای نشان دادن شیوه روابط میان هسته و وابسته‌های آن از نشانه‌گذاری حالت استفاده شود، این شیوه حالت‌دهی، از نوع نشانه‌گذاری تصریفی است. بسیاری از زبان‌ها برای بیان رابطه گروه‌های اسمی با فعل، علاوه بر نشانه‌گذاری حالت، همزمان از حروف اضافه هم استفاده می‌کنند. حالت به دو نوع نحوی و معنایی یا ذاتی تقسیم می‌شود.

1. tripartite

2. transitivity

حالت‌های نحوی: حالت‌های فاعلی، مفعولی، کنایی، اضافی^۱، ندایی^۲، به‌ای / برایی و ازی^۳ و حالت‌هایی چون مکان، مبدأ، مقصد و مسیر حالت‌های معنایی هستند (Blake, 2004: 130). بلیک (2004: 2) غیر از حالت ندایی، سایر حالت‌های نحوی را وابسته‌های هسته می‌داند اما حالت ندایی را که برای مخاطب قرار دادن افراد به کار می‌رود از حالت‌هایی به شمار می‌آورد که نشان‌دهنده رابطه هسته با وابسته نیست و به صورت گروه اسمی غیروابسته خارج از بند اصلی قرار می‌گیرد.

استیلو^۴ (2005: 52) نیز به این نکته اشاره می‌کند که بسیاری از زبان‌ها برای تعیین روابط میان فعل با وابسته‌های آن علاوه بر حالت‌نمایی تصریفی و استفاده از حروف اضافه، از توالی واژگانی و به کارگیری ویژگی‌های زبرزنجیری هم بهره می‌برند. همچنین زبان‌های مختلف حروف اضافه را به صورت پیش‌اضافه^۵ یا پس‌اضافه^۶ برای نمایش بعضی از حالت‌های دستوری به کار می‌گیرند.

کامری (1978) سه موضوع اصلی فعل یعنی فاعل فعل لازم (S)، حرف اول واژه (Subject) به معنای فاعل، فاعل فعل متعدی (A)، حرف اول واژه (Agent) به معنای عامل و مفعول فعل متعدی (P)، حرف اول واژه (Patient) به معنای پذیرا و نحوه حالت‌نمایی این سه موضوع در جمله را به عنوان روابط دستوری بنیادی توصیف می‌کند و براساس شیوه رمزگذاری حالت روی این سه موضوع در جمله، پنج نظام حالت محتمل را به عنوان الگوهای اصلی انطباق در زبان‌های مختلف معرفی می‌کند. نظام حالت خنثی که در آن نشانه حالت هر سه موضوع یکسان است. این نشانه می‌تواند صورت صفر^۷ داشته باشد؛ بدین معنا که هیچ کدام از سه موضوع فعل (P/A/S) نشانه حالت نمی‌پذیرند و به صورت بی‌نشان در جمله به کار می‌روند. نظام حالت فاعلی-مفعولی، در این شیوه، فاعل فعل‌های لازم و متعدی به صورت یکسان و مفعول فعل متعدی به صورتی متفاوت نمایش داده می‌شوند. نظام حالت کنایی-مطلق، نظامی است که در آن فاعل فعل لازم و مفعول فعل متعدی به صورت یکسان و فاعل فعل متعدی به شیوه‌ای متفاوت از آن‌ها نمایش داده می‌شوند.

1. genitive
2. vocative
3. ablative
4. Stilo
5. preposition
6. postposition
7. zero-form

در نظام حالت سه‌گانه، هر یک از موضوع‌های ذکرشده به روش متفاوتی رمزگذاری می‌شوند. نظام حالت پنجم که کامری عنوانی برای آن پیشنهاد نکرده به این صورت است که در آن فاعل و مفعول فعل متعدی به صورت یکسان و فاعل فعل لازم به روشی متفاوت رمزگذاری می‌شوند. به عقیده کامری این شیوه حالت‌نمای اگرچه در زبانی یافت نشده اما به صورت منطقی می‌تواند وجود داشته باشد. نظام‌های حالت پنج‌گانه در جدول (۱) نشان داده شده است.

جدول ۱- نظام حالت ارائه شده کامری (1978)

ردیف	نام رده	ویژگی‌های رمزگذاری	الگوی بازنمایی
۱	خنثی	سه موضوع (P/A/S) الگوی رمزگذاری یکسان دارند.	$S=A=P$
۲	فاعلی-مفعولی	رمزگذاری P متفاوت با S و A است.	$S=A \neq P$
۳	کُنایی-مطلق	رمزگذاری A متفاوت با S و P است.	$S=P \neq A$
۴	سه‌گانه	سه موضوع (P/A/S) الگوی رمزگذاری متمایز دارند.	$S \neq A \neq P$
۵	دوگانه	رمزگذاری S متفاوت با A و P است.	$S \neq P=A$

دبیرمقدم (۱۳۹۲: ۶۸-۶۷) نمونه‌ای از همین حالت پنجم را که کامری احتمال وجود آن را منطقی می‌داند، در زبان‌های ایرانی نو نظیر کردی، لکی، بلوچی و وفسی، به موازات نظام حالت غالب آن زبان‌ها نشان می‌دهد و آن را نظام دوگانه^۱ می‌نامد. ویندفور^۲ (1992) نیز به وجود نظام دوگانه در زبان‌های ایرانی نو اشاره می‌کند و حتی آن را پرکاربرد می‌داند.

مقصود از نظام حالت دوگانه این است که یک زبان متأثر از ویژگی‌های معنایی فعل (وجه، زمان، نمود و ...) یا ویژگی معنایی موضوع‌ها، دو نظام حالت و مطابقه متفاوت را نشان دهد. مثل برخی از زبان‌های ایرانی شمال غربی که در زمان حال و نمود ناقص از نظام حالت و مطابقه فاعلی-مفعولی و در زمان گذشته و نمود کامل از نظام حالت کُنایی-مطلق یا از نظام مطابقه سه‌بخشی استفاده می‌کنند. در این زبان‌ها ضمیرهای واژه‌بستی^۳ بیانگر مطابقه با فاعل فعل متعدی در زمان گذشته به مفعول مستقیم افزوده می‌شود. در این شیوه از حالت‌نمایی، فاعل فعل لازم با مطابقه فعلی، فاعل فعل متعدی با ضمیری واژه‌بستی که به مفعول افزوده می‌شود و مفعول فعل متعدی به صورت بی‌نشان بازنمایی می‌شوند.

1. split system

2. Windfuhr

3. pronominal clitics

کامری شیوه دیگری از حالت‌نمایی در زبان‌ها را معرفی می‌کند و معتقد است که از طریق مطابقت با فعل صورت می‌گیرد. به اعتقاد دبیرمقدم (۱۳۹۲: ۴۶) همه زبان‌های ایرانی متداول در ایران هم برای صورت‌بندی نقش‌های دستوری فاعل و مفعول از سازوکار مطابقه بهره می‌گیرند. بارزترین جلوه مطابقه، تطابق فعل و فاعل است که به صورت پسوند مطابقه فاعلی یا شناسه در فعل بازنمایی می‌شوند. در برخی از زبان‌های ایرانی، در کنار سازوکار مطابقه، سازوکار حالت‌نمایی نیز برای نشان دادن نقش‌های دستوری استفاده می‌شود.

کامری (1978: 338) حالت‌نمایی و مطابقه را دو سازوکار ساخت‌واژی بسیار همبسته در بازنمایی الگوی انطباق^۱ و دارای کارکرد تقریباً یکسان در صورت‌بندی ساخت‌واژی نقش‌های دستوری (P/A/S) معرفی می‌کند و دبیرمقدم (۱۳۹۳: ۵۲۷) نیز این یگانگی کارکردی را پذیرفته و حالت‌نمایی با حالت‌نماها و به کمک مطابقه فعلی را جلوه‌هایی متفاوت از فرایند یکسان حالت‌نمایی ساخت‌واژی یا تصریفی می‌داند.

همچنین کامری (1978) و پالمر (1994) بر این باورند که هیچ زبانی به صورت یکدست، فاعلی-مفعولی یا کنایی-مطلق نیست. هر زبان همواره از یک الگوی غالب انطباق بهره می‌گیرد اما ممکن است در بافت‌های دستوری خاص، دچار تغییر در الگوی انطباق شود و به صورت متناوب و متأثر از بافت از رده انطباقی دیگری، همزمان با آن رده غالب استفاده نماید. این رده‌های تناوبی شامل سه رده معناشناختی یا پویا^۲، کنایی دوگانه^۳ (کنایی گسسته/کنایی-مفعولی) و لازم گسسته^۴ می‌شود.

پس از تشخیص و معرفی الگوهای انطباق تناوبی، رده‌شناسان با تمرکز بر تنوع الگوهای تناوبی و کارکرد هر کدام از آن‌ها، نظریه انطباق کامری را بازنگری نمودند. زوارت و لیندنبرگ^۵ (2021) با تکیه بر مطالعه انتقادی پژوهشگران پیش از خود، نظریه «انطباق تمامیت»^۶ را برپایه نظام پنج‌گانه کامری (1978) و دو اصل، معرفی و هفده رده انطباق را در رده‌شناسی نوین ارائه دادند.

-
1. alignment pattern
 2. active/ semantic
 3. split-ergative
 4. split-intransitive
 5. Zwart & Lindenberg
 6. completeness alignment

این نظریه براساس این اصل که آیا رمزگذاری حالت بر همه موضوعها اعمال می‌شود یا بر بعضی از آن‌ها، شیوه‌های حالت‌نمایی و مطابقه را به دو دسته کلی «کامل» و «ناقص» تقسیم می‌کند. همچنین براساس اصل دیگر که آیا حالت‌نمایی بر روی تمام موضوعها به صورت یکسان یا متفاوت اعمال می‌شود، سه رابطه «یکسان»، «متفاوت» و «با نشان‌داری ساخت‌واژی بیشتر» را تعیین و دوازده الگوی تناوبی ارائه می‌دهد. بالأخره با تجمیع و تعامل دو اصل ذکرشده هفده الگوی انطباق به دست می‌آید که پنج الگوی انطباق ارائه شده کامری، شیوه‌های حالت‌نمایی کامل و دوازده الگوی تناوبی، شیوه‌های حالت‌نمایی ناقص محسوب می‌شود.

همچنین راسخ‌مهند (۱۳۸۵) به نقل از کینن^۱ (۱۹۸۴) به پنج ویژگی معنایی (محدودیت گزینشی^۲، وابستگی موجودیت^۳، معانی چندگانه^۴، پذیرا^۵ بودن و پذیرنده^۶ بودن) اشاره می‌کند و با ارائه مثال‌هایی منطبق با این ویژگی‌ها اظهار می‌دارد که زبان فارسی برای نشان دادن نقش‌های دستوری، بیشتر از مطابقه بهره می‌برد؛ اما ویژگی‌هایی در این زبان میان فاعل فعل لازم و مفعول فعل متعدی وجود دارد که نشان می‌دهد فارسی از حیث معنایی شباهت‌های زیادی هم به زبان‌های کنایی- مطلق دارد.

با توجه به دیدگاه‌ها در زمینه بازنمایی روابط نحوی میان عناصر جمله، روابط دستوری در لری کهگیلویه و بویراحمد را بررسی می‌کنیم تا به روابط موجود در این گونه، شیوه بازنمایی آن‌ها، نظام حالت و رده آن دست یابیم.

۴- روابط نحوی در لری کهگیلویه و بویراحمد

توجه به نظام ضمائر شخصی به دلیل برخوردار بودنشان از نقش موضوعی، در حالت‌نمایی اهمیت خاص دارد. بنابراین ابتدا نظام ضمائر را به صورت اجمالی معرفی و سپس به بررسی روابط نحوی می‌پردازیم.

-
1. Keenan
 2. selectional restriction
 3. existence dependence
 4. multiple meaning
 5. patient
 6. theme

در این گونهٔ زبانی، نظام ضمائر از دو دستهٔ آزاد و وابسته با دو امکان شمار و سه امکان شخص، مجموعاً از شش صورت ساخت‌واژی متمایز تشکیل می‌شود که هر دسته توزیع واژ-نحوی متفاوتی دارد. هر دو دستهٔ ضمائر آزاد و وابسته در جدول (۲) نشان داده می‌شود.

جدول ۲- نظام ضمائر شخصی در گونهٔ زبانی کهگیلویه و بویراحمد

شمار	ضمائر آزاد		ضمائر وابسته ^(۱)	
	مفرد	جمع	مفرد	جمع
شخص اول	mo	imâ	om	mu
شخص دوم	to	išâ	et	tu
شخص سوم	vo	ungal	eš	šu

ضمائر آزاد همواره جایگزین موضوع‌های (P/A/S) می‌شوند و ضمائر وابسته نیز به صورت ضمیرهای واژه‌بستی هم برای بیان حالت مفعول محذوف با میزبان‌گزینی جزء اصلی فعل و هم به عنوان مطابقت فاعلی با میزبان‌گزینی جزء اسمی فعل‌های پی‌بستی، نظیر (خوشم می‌آید / $xaš=m iyâ$ // خوشت می‌آید / $xaš=t iyâ$)^(۲) به کار می‌رود.

اکنون که نظام ضمائر و نحوهٔ توزیع و کارکرد اعضای آن مشخص گردید، روابط نحوی را بررسی می‌نماییم. حالت‌ها یا روابط دستوری لری، فاعلی، مفعولی، مفعول حرف اضافه‌ای (ازی/ به‌ای، برایی، بایی)، اضافی و ندایی هستند که هر کدام را مجزا بررسی می‌کنیم:

۴-۱- رابطهٔ فاعلی

در این گونهٔ لری نقش فاعلی فعل‌های لازم و متعدی، چه واژگانی، چه ضمیری، از طریق مطابقت و به صورت پسوند مطابقت یا شناسه روی هستهٔ جمله یعنی فعل بازنمایی می‌شود. جمله‌های شمارهٔ (۱) و (۲) به ترتیب مطابقت فاعل در افعال لازم و متعدی با فعل را نشان می‌دهند.

a. šiša eškas-ø

(۱) شیشه شکست.

ش ۳م(صفر) - شکست شیشه

b. — i-xâ-m be-ra-m

- می‌خواهم بروم.

ش ۱م - ستاک فعل - پیشوند التزامی - ش ۱م - ستاک فعل - پیشوند استمراری

a. šât bače-yal yazâ-na xard-a bu-n

(۲) شاید بچه‌ها غذا را خورده باشند.

ش ۳ج - ستاک فعل پسوند صفت مفعولی‌ساز - ستاک فعل حالت‌نمای مفعول - غذا پسوند جمع‌ساز - بچه شاید

b. — miz-a ĵâvaĵâ i-ken-im - میز را جابه‌جا می‌کنیم.

ش ۱ج- ستاک فعل -پیشوند استمراری جابه‌جا حالت‌نمای مفعول - میز

در این نمونه‌ها، فاعل جمله‌های (۱b و ۲b) ضمیر شخصی آزاد است که به دلیل ضمیرانداز^۱ بودن گونهٔ زبانی حذف شده‌اند. همانطور که در نمونه‌ها مشخص است، لری از سازوکار مطابقه برای بازنمایی فاعل فعل‌های لازم و متعدی استفاده می‌کند.

۲-۴- رابطهٔ مفعولی

حالت مفعولی یا غیرفاعلی، خواه به صورت واژگانی یا ضمیری با راهبرد حالت‌نمای تصریفی، با استفاده از تکواژ مفعول‌نمای |a-| نشان داده می‌شود. این نشانه، یک تکواژگونهٔ^۲ |na-| هم دارد که با هم در توزیع تکمیلی^۳ هستند و |na-| در بافت‌هایی به کار می‌رود که میزبان مختوم به واکه باشد. با ارجاع به جملهٔ (b و ۲a) حالت مفعول واژگانی قابل درک است. نمونه‌ای از کاربرد مفعول ضمیری را هم در جملهٔ شمارهٔ (۳) می‌بینیم.

Hasan me-na ham za-ø

(۳) حسن منو هم زد

ش ۳م- ستاک فعل هم حالت‌نمای مفعول - ض ۱م حسن

مفعول علاوه‌بر ضمیر آزاد (مثال شمارهٔ ۳) می‌تواند به صورت ضمیر وابسته هم به کار برود. در این وضعیت، ضمیر مفعولی به صورت واژه‌بست به فعل اصلی افزوده می‌شود و از نظر جایگاه، پس از مطابقهٔ فاعلی قرار می‌گیرد. مثل:

a. — bord-em=eš

(۴) - بردمَش

ضمیر واژه‌بستی مفعولی ۳م- ش ۱م- ستاک فعل

b. imâ bord-im=ešu

ما بردیمشون

ضمیر واژه‌بستی مفعولی ۳ج- ش ۱ج- ستاک فعل ض ۱ج

c. išâ i-bar-it=ešu

شما می‌بریدشون

ضمیر واژه‌بستی مفعولی ۲ج- ش ۲ج- ستاک فعل -پیشوند استمراری ض ۲ج

در قسمت‌های (a, b و c) این نمونه، (bar / bord) ستاک‌های گذشته و حال فعل، (-im / -it / em) شناسه‌های مطابقهٔ فاعلی‌اند که -om در این بافت آوایی به -em تبدیل شده و (=eš / =ešu) هم ضمیرهای مطابقهٔ مفعولی‌اند که برای ارجاع به مفعول محذوف به کار رفته‌اند.

1. pro-drop

2. allomorph

3. complementary distribution

۳-۴- رابطه اضافی

این گونه زبانی، رابطه اضافی یا ملکی را به شیوه‌های زیر نمایش می‌دهد:

۳-۴-۱- بهره‌گیری از حالت‌نمای اضافی (نقش‌نمای اضافه): در این شیوه، حالت‌نمای $|e|$ به همخوان پایانی هسته اسمی افزوده می‌شود و رابطه مالکیت میان هسته (مالک) و وابسته (مملوک) را بیان می‌کند.

kif=e Zahrâ (۵) کیف زهرا

زهرا حالت‌نمای اضافی - کیف

۳-۴-۲- استفاده از حرف اضافه $|mâle|$ (مال) بین هسته و وابسته

huna mâle Hasan-e (۶) خانه مال (متعلق به) حسن است.

واژه‌بست رابطه، معادل (است) - حسن مال خانه

۳-۴-۳- بهره‌گیری از امکان مجاورت: مطابق این شیوه، وابسته یا مملوک بدون هیچ نشانه‌ای در مجاورت هسته یا مالک قرار می‌گیرد.

a. pus xarbeza (۷) پوست خربزه

خریزه پوست

b. pay bača (۸) پا بچه

بچه پا

۳-۴-۴- استفاده از ضمیرهای واژه‌بستی نشانه مالکیت: در این شیوه ضمیرهای واژه‌بستی با حالت اضافی (مضاف‌الیه) به هسته خود به عنوان میزبان افزوده می‌شوند.

ketâb=om/ ketâb=et/ ketâb=eš (۸) کتابم/ کتابت/ کتابش

ضمیر واژه‌بستی مالکیت ۳- کتاب / ضمیر واژه‌بستی مالکیت ۲- کتاب / ضمیر واژه‌بستی مالکیت ۱- کتاب

۴-۴- رابطه مفعول حرف اضافه‌ای

مفعول‌های حرف اضافه‌ای موجود در زبان لری کهگیلویه و بویراحمد شامل مفعول‌های ازی/ به‌ای، برایی و بایی می‌شود.

۴-۴-۱- رابطه ازی/ به‌ای: در گونه مطالعه‌شده، دو حرف اضافه (از) و (به) به‌طور مشترک با حرف $|va|$ بیان می‌شوند. براین اساس حرف اضافه $|va|$ بیانگر هر دو حالت دستوری (ازی/ به‌ای) است.

a. — madâd-a va Zahrâ i-sun-om (۹) - مداد را از زهرا می‌گیرم

ش ۱-م - ستاک فعل - پیشوند استمراری زهرا حرف اضافه حالت‌نمای مفعول - مداد

b. — madâd-a dâ-m va Zahrâ - مداد را دادم به زهرا

زهرا حرف اضافه ش ۱-م - ستاک فعل حالت‌نمای مفعول - مداد

۴-۴-۲- رابطه برایی: حرف اضافه |si| که معادل معنایی (برای) است، بیان‌کننده رابطه

دستوری برایی است.

— u basa-na si-m be-yâ

(۱۰) - آن بسته را برایم بیاور

ش ۱- ستاک فعل-پیشوند امر ساز ش ۱- حرف اضافه حالت‌نمای مفعول- بسته آن

۴-۴-۳- رابطه بایی: این رابطه با حرف اضافه (با) و در بعضی بافت‌ها به صورت (بی)

|bâ/bay| نمایش داده می‌شود.

a. — bâ babâ bera-yt

(۱۱) - با (همراه) بابا بروید

ش ۲- ستاک فعل بابا حرف اضافه

b. babâ Hasan-a bay xoš bo-ø

بابا حسن را با خودش برد

ش ۳- ستاک فعل خودش حرف اضافه حالت‌نمای مفعول- حسن بابا

۴-۴-۴- رابطه مکانی: این رابطه، بیانگر یک مکان (مبدأ، مسیر و مقصد) است و در

فارسی با حروف اضافه (در/ درون/ تو) نمایش داده می‌شود. رابطه مکانی در لری، با حرف

اضافه |men| بیان می‌گردد. مثال‌های (۱۲a) رابطه مکانی مبدأ، (۱۲b) رابطه مسیر و (۱۲c)

رابطه مقصد را نشان می‌دهند.

a. — vasâyel-a men mâšin var-dâšt-ø

(۱۲) - وسایل را از ماشین برداشت

ش ۳- ستاک فعل-پیشوند فعلی ماشین حرف اضافه حالت‌نمای مفعول- وسایل

b. mâšin men ra dâšt-ø i-ra-ø

ماشین در راه داشت می‌رفت

ش ۳- ستاک فعل-پیشوند استمراری ش ۳- ستاک فعل راه حرف اضافه ماشین

c. — nâma-na men pâkat nehâ-m

- نامه را درون پاکت گذاشتم

ش ۳- ستاک فعل پاکت حرف اضافه حالت‌نمای مفعول- نامه

۴-۵- رابطه ندایی

رابطه ندایی برای مخاطب قراردادن افراد به کار می‌رود و وابسته هسته محسوب نمی‌شود،

بلکه به صورت یک گروه اسمی مستقل با نقش دستوری منادا در جمله ظاهر می‌گردد. این

رابطه به دو شیوه استفاده از نقش‌نماهای ندایی و بهره‌گیری از ویژگی زبرزنجیری «آهنگ

خیزان» بازنمایی می‌شود. نقش‌نماهای ندایی، شامل تکواژهای (یا/ هی/ های/ آی) است.

a. hây Hasan! ma n-i-šnef-i

(۱۳) های حسن! مگر نمی‌شنوی؟

ش ۲- ستاک فعل-پیشوند استمراری-پیشوند نفی مگر احسن های

b. Hasan! ma n-i-šnef-i

حسن! مگر نمی‌شنوی؟

ش ۲- ستاک فعل-پیشوند استمراری-پیشوند نفی مگر احسن

۵- نظام حالت در لری کهگیلویه و بویراحمد

در بخش (۳) دیدیم که به‌طور کلی فرایند واژ- نحوی^۱ انطباق و حالت‌دهی در زبان‌ها از طریق چهار راهبرد نشانه‌گذاری تصریفی، مطابقت فعلی، آرایش واژگانی و بهره‌گیری از حروف اضافه و ویژگی‌های زبرزنجیری صورت می‌گیرد. این چهار راهبرد در زبان‌های مختلف، براساس نحوه روابط میان موضوع‌های (P/A/S)، الگوهای گوناگون انطباق را تعیین می‌کنند.

همانطور که در نمونه‌ها می‌بینیم، موضوع‌های فاقد حالت‌نمایی ساخت‌واژی، یعنی فاعل فعل‌های لازم و متعدی، در زمان‌های گذشته و غیرگذشته با نموده‌های کامل و ناقص، به صورت یکسان با سازوکار مطابقت فعلی بازنمایی می‌شوند. در مقابل موضوع دارای حالت‌نمایی ساخت‌واژی، یعنی مفعول فعل‌های متعدی، با پذیرفتن پس‌اضافه مفعول‌نما، حالت دستوری مفعول را به صورت تصریفی بازنمایی می‌کند. بنابراین نظام حالت در همه زمان‌ها و نموده‌های کامل و ناقص، از رده کلاسیک فاعلی- مفعولی است.

همچنین با توجه به اینکه در این گونه زبانی، رابطه همه موضوع‌ها با هسته بازنمایی می‌شود، در رده نوین کامل مفعولی قرار می‌گیرد. حتی زمانی که مفعول، غیرواژگانی و به صورت واژه‌بست ضمیری به کار می‌رود، نظیر مثال‌های شماره (c و b , ۴a) در بخش (۴)، باز هم موضوع (A) مثل موضوع (S) با شناسه روی فعل و موضوع (P) یعنی مفعول محذوف با واژه‌بست ضمیری روی فعل بازنمایی می‌شود.

در مثال‌های مذکور، ضمیرهای جدای (iṣā / imā / mo) بیانگر رابطه فاعلی هستند و ضمیرهای پیوسته (=eṣu / =eš) حالت مفعولی دارند. بنابراین الگوی حالت‌نمایی در رفتار ضمائر نیز نشان‌دهنده نظام حالت فاعلی- مفعولی یا کامل مفعولی در زمان‌های دستوری مختلف است.

همچنین در بخش (۳) به این نکته اشاره شد که طبق نظر رده‌شناسان، اغلب زبان‌ها برای بازنمایی حالت‌های دستوری، همزمان به موازات رده غالب، از یک رده تناوبی هم استفاده می‌کنند. رده تناوبی معناشناختی یا پویا بینابین دو رده فاعلی- مفعولی و کنایی- مطلق است. در این وضعیت، به دلیل ملاحظات معناشناختی، S گاهی یکسان با A و گاهی یکسان با P بازنمایی می‌شود. باز به این نکته اشاره شد که طبق نظر راسخ‌مهند (۱۳۸۵) در زبان فارسی، میان فاعل فعل لازم و مفعول فعل متعدی از لحاظ معنایی، ویژگی‌هایی وجود دارد که نشان

1. morpho-syntactic process

می‌دهد فارسی از حیث معنایی شباهت زیادی به زبان‌های گُنایی- مطلق دارد. براین‌اساس ویژگی‌های معنایی فعل در گونه لری کهگیلویه و بویراحمد را مطابق سه مورد از ویژگی‌های معنایی کینن^۱ (1984) به نقل از راسخ‌مهند بررسی می‌کنیم.

الف - محدودیت گزینشی: براساس این معیار، بعضی از افعال، هر فاعل یا مفعولی را نمی‌پذیرند و در انتخاب آن‌ها محدودیت‌هایی را اعمال می‌کنند. به عنوان مثال فاعل فعل «پُت/ پخت» الزاما باید انسان باشد که توانایی انجام عمل «پختن» را داشته باشد. مفعول همین فعل متعدی «پُت/ پخت» نیز باید موادی باشد که قابلیت پختن و سرو شدن داشته باشد. بنابراین فعل «پُت/ پخت» جز در موادی که مفهوم کُنایی داشته باشد، فاعلی غیر از انسان دارای قابلیت پختن و مواد خوراکی بدون قابلیت پختن و سرو کردن را گزینش نمی‌کند.

از این منظر فاعل فعل لازم و مفعول فعل متعدی، رفتاری شبیه به هم دارند و در مقایسه با فاعل فعل متعدی این محدودیت‌ها را بیشتر به کار می‌گیرند. نمونه دیگری را در مثال شماره (۱۵) می‌بینیم:

a. bengešt pehres-∅ / *ow pehres-∅ (۱۵) گنجشک پرید / *آب پرید^(۳).

ش ۳- پرید / آب * / ش ۳- پرید گنجشک

بچه گنجشک را پراند / *بچه آب را پراند.

b. bača bengešt-a pernâ-∅ / *bača ow-na pernâ-∅

ش ۳- پراند حالت‌نمای مفعول- آب بچه * / ش ۳- پراند حالت‌نمای مفعول- گنجشک بچه

در این نمونه، گنجشک، هم به عنوان فاعل فعل لازم و هم مفعول فعل متعدی قابلیت پریدن دارد. اگرچه بعضی چیزها مثل گنجشک می‌توانند بپرند اما بسیاری چیزهای دیگر مثل «آب» چنین قابلیت‌ای ندارند. از جهت دیگر علاوه‌بر بچه عوامل دیگری حتی غیرجاندار می‌توانند باعث پریدن گنجشک بشوند؛ نظیر عبور ماشین، صدای ناهنجار، پرش گربه و غیره. اما هیچ کدام از این عامل‌ها نمی‌توانند «آب» را بپراند چون به دلیل نداشتن انسجام فیزیکی، ماهیت پریدن ندارد.

ب - معانی چندگانه: براساس این ویژگی، معنای فعل، متأثر از ویژگی‌های معنایی فاعل فعل لازم و مفعول متعدی تغییر می‌یابد اما به ندرت تحت تأثیر معنای فاعل فعل متعدی قرار می‌گیرد. جمله‌های (۱۶) بیانگر این نکته است.

(۱۶) بند برید (پاره شد)/ احمد برید (خسته شد)/ قوم و خویشی‌شون برید (پایان یافت).

a. band bohres- $\emptyset$ // Ahmad bohres- $\emptyset$ // qowm=o xiši=šu bohres- $\emptyset$

ش ۳-م- برید قوم و خویشی‌شون // ش ۳-م- برید احمد // ش ۳-م- برید بند

[وزش] باد بند را برید/ شدت کار احمد را برید/ دوبه‌هم‌زنی، قوم و خویشی‌شون را برید.

b. bāy band-a bohrnâ- $\emptyset$ // šayat=e kâr Ahmad-a bohrnâ- $\emptyset$ //

ش ۳-م- برید حالت‌نمای مفعول- احمد کار حالت‌نمای اضافی- شدت // ش ۳-م- برید حالت‌نمای مفعول- بند باد

dow va yak zani, qowm=o xiši=šu-na bohrnâ- $\emptyset$

ش ۳-م- برید حالت‌نمای مفعول- ضمیر واژه‌بستی اضافی(مضاف‌الیهی)= قوم و خویشی‌شون دو به هم زنی

در مثال‌های شماره (۱۶) فاعل‌های فعل «بهرس» در جمله‌های لازم (گروه a) و مفعول‌های فعل در جمله‌های متعدی (گروه b) رفتار مشابه دارند و معنای چندگانه یافته‌اند. در صورتی‌که فاعل در جمله‌های (گروه b) چنین رفتاری ندارد.

ج- پذیرا بودن: مطابق این ویژگی، فاعل فعل لازم و مفعول فعل متعدی اغلب دارای نقش معنایی پذیرا هستند؛ بدین معنا که کاملاً تحت تأثیر فعل قرار می‌گیرند، تغییر وضعیت داده و حالت جدیدی می‌پذیرند. این در صورتی است که فاعل فعل‌های متعدی به ندرت کنش‌پذیرند و اکثراً در وضعیت معنایی کنشگر قرار دارند. این نکته را با بهره‌گیری از همان مثال‌های شماره (۱۶) تبیین می‌کنیم. در این نمونه‌ها فاعل در جمله‌های (گروه a) و مفعول در (گروه b) یعنی (بند/ احمد/ قوم و خویشی) باز هم در رفتاری مشابه، متأثر از فعل، کنشی را پذیرفته، تغییر حالت داده و وضعیت تازه‌ای یافته‌اند. در صورتی‌که فاعل در جمله‌های (گروه b) تحت تأثیر فعل قرار نگرفته و همچنان در نقش معنایی کنشگر ظاهر شده‌است.

علاوه‌براین، در بخش (۳) به این نکته اشاره کردیم که کامری (۱۹۷۸: ۲۳۹) هیچ زبانی را به صورت یک‌دست، فاعلی- مفعولی یا کنایی- مطلق نمی‌داند و زبان انگلیسی را به عنوان نمونه‌ای معرفی می‌کند که با وجود نظام حالت فاعلی- مفعولی، قدری ویژگی کنایی در صرف اشتقاقی‌اش دارد. دبیرمقدم (۱۳۹۲: ۸۷) بر این باور است که در زبان فارسی هم شواهدی یافت می‌شود که این قول کامری را تأیید می‌کند. وی پسوند صفت‌ساز (-ی/ i) را مثال می‌آورد و اظهار می‌دارد که این پسوند برای صفت‌سازی با اسم‌هایی ترکیب می‌شود که رابطه S یا P با فعل‌های مربوط دارند؛ مانند (ماندنی، رفتنی، مردنی، خوردنی و شنیدنی). این وضعیت در گونه لری بررسی شده هم دقیقاً صدق می‌کند، مانند نمونه‌های زیر:

a. dakehsan-i/ tekehsan-i/rechehsan-i

(۱۷) لرزیدنی/ فروریختنی/ فشرده‌شدنی

پسوند صفت لیاقت- فشرده‌شدنی/ پسوند صفت لیاقت- فروریختنی / پسوند صفت لیاقت- لرزیدنی

با شدت جویدنی/ دور انداختنی/ له کردنی b. koxtan-i/ verdâyan-i/ çapesan-i

پسوند صفت لیاقت- له کردنی/ پسوند صفت لیاقت- دور انداختنی / پسوند صفت لیاقت- جویدنی

لرزیدنی، فروریختنی و فشرده‌شدنی یعنی کسی که او می‌لرزد، چیزی که آن فرومی‌ریزد و فشرده می‌شود. با شدت جویدنی، دور انداختنی و له کردنی نیز به معنای چیزی است که می‌شود آن را جوید، دور انداخت یا له کرد. واضح است که در نمونه‌های (۱۷ a) فاعل فعل لازم (S) و در نمونه‌های (۱۷ b) مفعول فعل متعدی (P) در صفت‌سازی مشارکت دارند و از این حیث نسبت به هم رفتار مشابه و نسبت به فاعل فعل متعدی (A)، رفتار متفاوت نشان می‌دهند. این وضعیت بیانگر این است که گونه لری بررسی‌شده نیز در صرف اشتقاقی دارای رفتار کنایی- مطلق است.

۶- نتیجه‌گیری

با توجه به داده‌های بررسی‌شده، مشخص می‌شود که لری کهگیلویه و بویراحمد، همچون بسیاری از زبان‌های ایرانی نو به‌ویژه زبان‌های ایرانی جنوب غربی، تمایزات حالت‌نمایی ساخت‌واژی یا تصریفی را از دست داده‌است و تنها از حالت‌نمایی ساخت‌واژی بر روی موضوع (P) و شکلی از حالت اضافی یا ملکی بهره می‌برد اما به کمک راهبرد شناسه‌افزایی، از مطابقه زیاد استفاده می‌کند و افعال کمکی و اصلی براساس دو مؤلفه شخص و شمار، همواره با فاعل‌های واژگانی و ضمیری مطابقت دارند. از حروف نیز به عنوان رابطه‌نماها برای بیان روابط نحوی مفعول حرف اضافه‌ای، مکانی و ندایی به صورت پیش‌اضافه استفاده می‌کند و در رده زبان‌های پیش‌اضافه‌ای و تحلیلی قرار می‌گیرد. برای بیان رابطه ندایی علاوه‌بر حروف، از ویژگی زبرزنجیری «آهنگ خیزان» نیز بهره می‌برد. این گونه زبانی چون نظام حالت‌نمایی و مطابقه دارد، آرایش سازه‌ها در آن نسبتاً آزاد است و سازه‌ها می‌توانند متأثر از بافت، همراه با نقش‌نماهای خود جابه‌جا شوند؛ بنابراین راهبرد توالی واژگانی در حالت‌نمایی نقشی ندارد.

نظام حالت از نظر ساختاری، نظام غالب فاعلی- مفعولی را بازنمایی می‌کند، چون در آن فاعل‌های افعال لازم و متعدی به شیوه یکسان و مفعول با حالت‌نمای تصریفی متفاوت نمایش داده می‌شوند؛ بنابراین در رده زبان‌های کامل مفعولی قرار می‌گیرد. اما با توجه به مشابهت رفتاری میان فاعل فعل‌های لازم و مفعول فعل‌های متعدی از لحاظ معنایی، در جمله‌های (۱۵ و ۱۶) که آن‌ها را در تقابل با فاعل فعل‌های متعدی قرار می‌دهد، از نظام حالت

معناشناختی یا پویا به عنوان ردهٔ تناوبی استفاده می‌کند. همچنین مطابق نمونه‌ها در b) و ۱۷a) در صرف اشتقاقی ردی از نظام گنایی - مطلق را نشان می‌دهد.

پی‌نوشت

۱. مقصود از نشانه = واژه‌بست بودن ضمائر وابسته در این گونهٔ زبانی است.
۲. در بعضی بافت‌ها، نظیر دو نمونهٔ ارائه‌شده، واکهٔ آغازی ضمائر واژه‌بستی حذف می‌شود.
۳. علامت ستاره نشانهٔ غیردستوری و ناپذیرفتنی بودن جمله است.

پیوست

در جدول زیر، واج‌ها و علائم اختصاری به‌کاررفته در تحلیل داده‌های زبانی با هدف سهولت در خوانش و درک آن‌ها توضیح داده شده‌است.

جدول ۳- واج‌ها و علائم اختصاری به‌کاررفته در تحلیل داده‌های زبانی

معادل	نشانه	معادل	نشانه	معادل	نشانه
شناسهٔ سوم شخص مفرد	ش ۳-	صامت (غ)	γ	واکهٔ کوتاه (-)	a
شناسهٔ اول شخص جمع	ش ۱ج-	صامت (ج)	ǰ	واکهٔ بلند (ا)	â
شناسهٔ دوم شخص جمع	ش ۲ج-	صامت (ش)	š	واکهٔ بلند (ای)	i
شناسهٔ سوم شخص جمع	ش ۳ج-	صامت (خ)	x	واکهٔ بلند (او)	u
ضمیر اول شخص مفرد	ض ۱م	صامت (چ)	č	واکهٔ مرکب (و)	ow
ضمیر اول شخص جمع	ض ۱ج	شناسهٔ اول شخص مفرد	ش ۱م-	واکهٔ مرکب (ی)	ay
ضمیر دوم شخص جمع	ض ۲ج	شناسهٔ دوم شخص مفرد	ش ۲م-	صامت (ی)	y

منابع

- حامدی‌شیروان زهرا، شریفی شهلا، الیاسی محمود. بررسی و توصیف حالت‌نمایی در چهار گویش فارسی خوزستان از منظر رده‌شناسی زبان، *فصلنامهٔ مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۱۳۹۴؛ ۲(۸): ۱-۲۳.
- دبیرمقدم محمد. رده‌شناسی زبان‌های ایرانی، تهران: سمت، ۱۳۹۲.
- راسخ‌مهند محمد. شیوهٔ نشان دادن فاعل و مفعول در زبان فارسی، *زبان‌شناسی*، ۱۳۸۵ (۴۱ و ۴۲): ۸۵-۹۶.
- سبزه‌علی‌پور جهان‌دوست، ایزدی‌فر راحله. نظام حالت‌نمایی در گویش تاتی خلخال، *جستارهای زبانی*، ۱۳۹۲؛ ۴ (۲۰): ۱۰۳-۱۲۳.

صدیقی‌نژاد سپهر، آهنگر عباسعلی، برجسته‌دلفروز بهروز، شریفی شهلا. رده‌شناسی حالت‌نمایی و مطابقه در بشاگردی، نشریه علم زبان، ۱۴۰۰؛ ۸ (۱۴): ۲۴۷-۲۸۰.

مصطفوی پونه، فرزین‌یاسمی سارا. نظام حالت در گویش خوانساری با رویکردی رده‌شناختی، پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی، ۱۳۹۶؛ ۷ (۱۳): ۲۷۴-۲۸۰.

میردهقان مهین‌ناز، یوسفی سعیدرضا. حالت و حالت‌نمایی در وفسی، نشریه زبان‌شناخت، ۱۳۹۱؛ ۳ (۱): ۸۵-۱۰۵.

Butt. M. *Theories of Case*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2005.

Blake. B.J. *Case*. 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Comrie. B. *Language Universals and Linguistic Typology*. Chicago: University of Chicago Press, 1989.

Haig. G. Alignment. In *The Continuum Companion to Historical Linguistics*. Ed. Silvia Luraghi and Vit Bubenik. London and NewYork: Continuum International Publishing, 2010, 250-268.

Palmer. F. R. *Grammatical Roles and Relations*. Cambridge University Press, 1994.

Primus. B. Case-marking typology. In *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Ed. By: Jae Jung Song. NewYork: Oxford University Press. 2011, 303-321.
<https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199281251.001.0001/oxfordhb-9780199281251-e-016>

Stilo. D. L. Iranian as Buffer Zone Between the Universal Typologies of Turkic and Semitic. É. Á. Csátó. B. Isaksson. and C. Jahani (eds.). in *Linguistic Convergence and Areal Diffusion: Case Studies from Iranian, Semitic and Turkic*, London, UK: Routledge Courzon. 2005, 35-63.

Zwart. J-W. & Lindenberg, C. (2021). Rethinking alignment typology. In A. Bárány, T. Biberauer, J. Douglas, & S. Vikner (Eds.), *Syntactic Architecture and its Consequences: Inside Syntax*, Language Science Press, 2021, 23-50.

<http://doi.org/10.5281/zenodo.4680298>

Windfuhr. G. "Case". In *Encyclopædia Iranica*. California: Mazda. Vol. V. 1002, 25-37.

روش استناد به این مقاله:

تابش‌فر لیللا. روابط نحوی و نحوه بازنمایی آن‌ها در زبان لری، گونه استان کهگیلویه و بویراحمد، زبان فارسی و گویش‌های ایرانی،

DOI:10.22124/plid.2024.28178.1683 .۱۱۳-۹۵: (۱۷)۱؛ ۱۴۰۳

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

